

Leiermål og løfter. Ugifte mødre og farskapskonflikter

Kari Telste

7. desember 2011

**Nye lover om
seksualitet utenfor
ekteskap**

De viktigste på
1600-tallet:

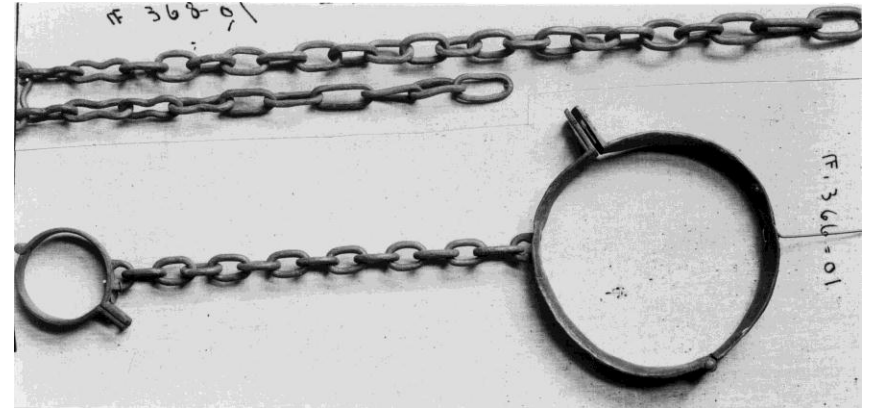
Forordning om
løsaktighet, 1617

Christian 5.s

Norske Lov, 1687

Hvo nogen Qvindis-Person
beligger, **bøde** til sitt Herskab
fire og tyve Lod Sølv, og
Qvindfolket tolv Lod Sølv, og
stande begge **aabenbare
Skrifte**. Have de ikke Middel
til Bøderne, da **straffis de
efter deris Formue** og med
Fængsel paa Kroppene; Men
dersom de **egte hver andre**,
da betale hand til Bøder halv
femte Lod Sølv og hun halv
saa meget, og være frj for
Skriftemaal.

Straff på formue eller med "fengsel på kroppen"

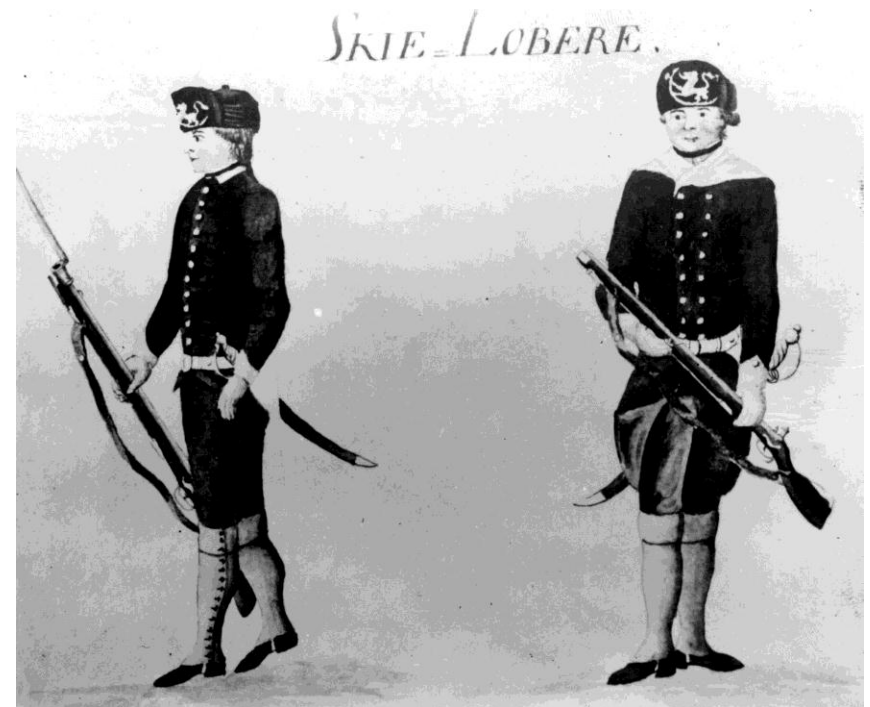
Offentlig skriftemål i kirken (Publ. Abs.)

Stange kirke. Foto: Norsk Folkemuseum

Konsekvenser av straffen

- Kjønnsnøytrale regler?
- Mannen dobbelt bot,
MEN
- Soldater fritatt for straff
fra 1671 (militær straff)

Konsekvenser for ugifte mødre

- Flere ugifte kvinner enn menn straffet på kroppen
- Flere kvinner enn menn sto offentlig skrifte
- Gravide jenter "jaget" fra tjenesten
- Ugifte mødre henvist til tigging

Problemet med å forsørge barn født utenfor ekteskap

- Høy barnedødelighet for barn født utenfor ekteskap
- Underholdsbidrag fra 1763
- Leiermålsstraffen opphevet fra 1812

Hvorfor ble det innført straffer for løsaktighet på 1600-tallet?

- Økte antall barn utenfor ekteskap?

”... eftersom Skiørlevnet og Letfærdighed Daglig tiltager og forøges” og bøtene er så lave at ”mange deraf til Synd og Løsagtighed Foraarsages” (Forordning 1617)

- Forsøk på å endre folkelige giftermålskikker?

Folkelige giftermålskikker

- Frieri
- Forhandlinger om ekteskap
- Samtykke
- Festermål
- Paret flytter sammen
- Trolovelse og vielse i kirken

Frierscene på øskje malt av Ola Hansson.
Norsk Folkemuseum

Konsekvenser av folkelige giftermålskikker

- Gravide bruder
- Brutte ekteskapsløfter

Regler for ”møkrenkelse” eller jomfrukrenkelse

Dersom nogen enten selv, eller ved andre, beder om en Dannemands Daatter, og derover beligger hende, før Trolovelsen skeer, eller hand faar endelig Svar, **da skal hand endeligen tagen hende til Egte**, om hendis Forældre, eller Formyndere, ville det samtykke. Ville de ikke, da bør hand give hende en hæderlig **Hjæmgift** efter hans Formue.

Det samme er og, dersom nogen beligger anden Møe, eller Enke, som tilforn haver været **uberøgtet**.

Hvorfor ble det ikke noe giftermål?

- For fattige til å gifte seg?
- Ekteskap ulovlig eller sosialt upassende?
- Mannen ombestemmer seg?

Farskapskonflikter

Fra meded til benektelsesed

- Før 1687: Meded
- Norske Lov 1687 (6-13-5): Benektelsesed
”... Siger hand nej for Gierningen, og hun kand hannem det ej overbevise, da væрге hand sig derfor med sin Eed”
- Vurderinger av troverdighet

Farskapskonflikter

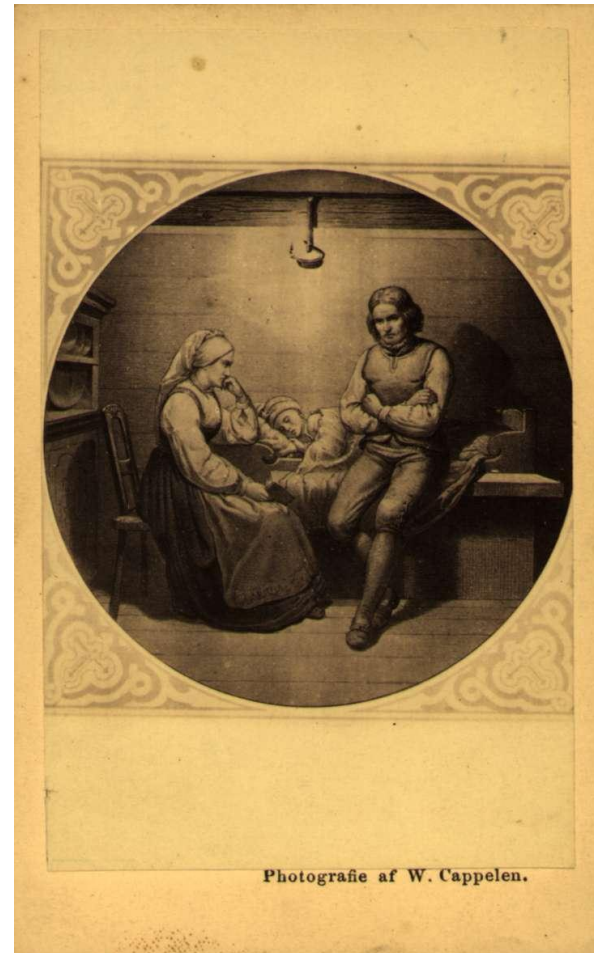
Fra meded til benektelsesed

- Før 1687: Meded
- Etter 1687: benektelseseden:
”... Siger hand nej for Gierningen, og hun kand hannem det ej overbevise, da væerge hand sig derfor med sin Eed.”

Norske Lov, 6. Bog – 13. Cap – 5. Art

Farskap

- Hvilket ansvar hadde ugifte fedre for sine barn?
  - Navn
  - Underhold?
- Falske farskap
  - Ansvar i hemmelighet

Photografie af W. Cappelen.

Christian 5s Norske Lov av 1687 (NL), 6. Bog – 13. Cap – 1. Art

”Hvo nogen Qvindis-Person beligger, bøde til sitt Herskab fire og tyve Lod Sølv, og Qvindfolket tolv Lod Sølv, og stande begge aabenbare Skrifte. Have de ikke Middel til Bøderne, da straffis de efter deris Formue og med Fængsel paa Kroppene; Men dersom de egte hver andre, da betale hand til Bøder halv femte Lod Sølv og hun halv saa meget, og være frj for Skriftemaal”.

Farskap og farskapskonflikter

- Hvilket ansvar hadde fedre for sine barn?
  - Underhold?
  - Navn
- Konflikter om farskap – ord står mot ord
  - Hvem ses som troverdig?
- Falske farskap